

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.11626206>

Accepted: 30.05.2024

Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Galata Kulesi" Adlı Şiirini Psikanalitik Açından Çözümleme Denemesi

An Attempt to Analyze Ümit Yaşar Oğuzcan's Poem "Galata Tower" from a Psychoanalytic Perspective

Bilge SAKÇI

Türk Dili ve Edebiyatı

bilge076837@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3217-1598>**Özet**

Edebiyat ve psikoloji alanları 20. yüzyılın başlarından günümüze kadar olan süreçte gittikçe önem kazanmıştır. Sanatçının yaratma eyleminin kaynağının bilinçaltı olduğunu savunan psikanalist kurama göre sanatçının kişiliği aynı zamanda kaleme aldığı edebî eserin açıklanması hususunda psikanalizmin verilerinden yararlanılmaktadır. Bu bağlamda sanatçının hayatına, geçmişine dair bazı izler, içinde bulunduğu sosyal ve siyasi gelişmeler, ruhsal kimliğinde gizli kalmış korku, endişe vs. gibi olumsuzluk duygu çağrıştıran unsurlar psikolojik bir etkinlik olan yaratma eylemine etkisi ve sanatçının dil ve üslubunun edebi metne yansması inceleme açısından önem taşımaktadır. Türk edebiyatında psikanalitik açıdan inceleme yapıldığında bu incelemeye uygun sanatçılardan birisi de Ümit Yaşar Oğuzcan'dır. Modern Türk şiirinin bilinen şairlerinden olan Oğuzcan, herhangi bir edebî akıma bağlı kalmadan şiirlerini yazmış ve sanat hayatı boyunca bu duruşunu korumuştur. Şiirlerinde hayalden ziyade hayat tecrübelerine ve anılarına başvuran şair, duyuş ve tarzını şiirin gündemine taşımıştır. Sanatçının hayatı boyunca yaşadığı olaylar ve şiirlerinde sergilediği bu tutumu, incelemeleri yorumlamaya ve dışa vurmaya itmektedir. Oğuzcan'ın şiirleri incelendiğinde insana özgü algılama gerçekte psikolojik bir arka planın yansması olduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanatçı-eser ilişkisi çerçevesinde incelenen çalışmada başta Sigmund Freud olmak üzere Jacques Lacan ve Rollo May gibi psikanalistlerin kuramsal tespitleri doğrultusunda Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Galata Kulesi" adlı şiiri psikanalitik açıdan inceleme ve yorumlamayı içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat-Psikoloji, Ümit Yaşar Oğuzcan, Galata Kulesi, Psikanaliz.

Abstract

The fields of literature and psychology have become increasingly important from the early 20th century to the present. According to the psychoanalyst theory, which argues that the source of the artist's act of creation is the subconscious, the data of psychoanalysis are used to explain the artist's personality as well as the literary work he wrote. In this context, some traces of the artist's life and past, the social and political developments, conditions, fear, anxiety, etc. hidden in his spiritual

identity. Elements that evoke negative emotions such as the effect on the act of creation, which is a psychological activity, and the reflection of the artist's language and style on the literary text are important in terms of examination. When Turkish literature is analyzed from a psychoanalytic perspective, one of the artists suitable for this analysis is Ümit Yaşar Oğuzcan. Oğuzcan, one of the well-known poets of modern Turkish poetry, wrote his poems without adhering to any literary movement and maintained this stance throughout his artistic life. The poet, who resorts to life experiences and memories rather than dreams in his poems, has brought his feelings and style to the agenda of poetry. This attitude, which the artist displays in his poems and the events he has experienced throughout his life, pushes him to interpret and express the studies. When Oğuzcan's poems are examined, it is observed that human perception is actually a reflection of a psychological background. From this perspective, the study examined within the framework of the artist-work relationship includes examining and interpreting Ümit Yaşar Oğuzcan's poem "Galata Tower" from a psychoanalytical perspective, in line with the theoretical determinations of psychoanalysts such as Sigmund Freud, Jacques Lacan and Rollo May.

Keywords: Literature-psychology, Ümit Yaşar Oğuzcan, Galata Kulesi, Psychoanalysis.

GİRİŞ

Edebiyat ve psikoloji alanları arasındaki ilişki 20. yüzyıl başlarından günümüze kadar olan süreçte gittikçe önem kazanmıştır. Bu ilişkinin en önemli etkenlerinden biri ise psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'un insan psikolojisi hakkında yaptığı saptama ve çalışmalarıdır. Psikanaliz kuramının diğer temsilcileri, Freud'u destekleyen ya da ondan fikir olarak ayrılanlar tarafından da edebiyat ve psikoloji arasındaki etkileşim desteklenmiştir. Bu çerçevede esas olan sanatçının hayatına, geçmişine dair bazı izler, içinde bulunduğu sosyal ve siyasi gelişmeler, şartlar, ruhsal kimliğinde gizli kalmış korku, endişe vs. gibi olumsuz duygu çağrıştıran unsurlar psikolojik bir etkinlik olan yaratma eylemine etkisi ve sanatçının dil üslubunun edebi metne yansımalarıdır. Freud'un ulaştığı bulgular değişik biçimlerde yazar-eser-okur ekseninde ele alındığı görülür (Kolcu, 2015 s. 176). Sanatçının yaratma eyleminin kaynağının bilinçaltı olduğunu savunan psikanalist kurama göre sanatçının kişiliği aynı zamanda kaleme aldığı edebi eserin açıklanması hususunda psikanalizin verilerinden yararlanılmaktadır.

Psikanalitik edebiyat kuramı; yazarın psikolojisini ve bilinçaltı dünyasını ortaya çıkarmak, bunların doğrultusunda eserleri yorumlamak, edebi eserlerdeki kişi davranışlarını psikolojik çerçevede açıklamak ve sanatçının yaratma etkinliğinde bilinçaltı kaynaklarına ulaşmak olarak sıralamak mümkündür (Moran, 2006, s. 149-150). Burada dikkat edilecek nokta ise edebi metni çözümleme hususunda metne uygun bir yöntem kullanılmasıdır. Bu bağlamda yazar odaklı bir yaklaşımı esas alan Freud ve bu kuramı devam ettiren Rollo May ve Lacan bu noktada önemli isimlerdir.

Psikanalitik edebiyat kuramına göre sanatçılar tarafından hayata mutsuz bir ruh haliyle bakan ve tüm algılarını rüya atmosferinin diliyle somutlaştıran şairler içlerinde bir çeşit "nevroz hali" yaşarlar. May, bu durumu "Yeteneğin hastalık, yaratıcılığın da nevroz olduğunu sokuşturmaya çalışan bu savlara karşı gerçekten güçlü bir tavır" (May, 2013, s. 63) şeklinde ifade etmiştir. Bu ruh halini bizim edebiyatımızda

Ümit Yaşar Oğuzcan'ın oğlu Vedat'ın, Rezaîzâde Mahmut Ekrem'in oğlu Nijad'ın, Abdülhak Hâmit Tarhan'ın eşi Fatma Hanım'ın ölümleri; dönemin sosyal ve siyasi yapısının şairler üzerinde bıraktığı olumsuz ruh hali ile kaleme aldıkları şiirleriyle kalıcılaşmışlardır.

Yalnızlık duygusu modernleşmeyle birlikte değişen ve his karmaşası yaşayan şairlerin belirgin özelliğidir. Çevresindeki insanlarla ilişkilerinde pasif ve suçluluk duygularıyla yaşayan birey, mutsuz ve kaygılı ruh halinden dolayı yapıtlarına ve iç dünyasına yönelmektedir (Özodaşık, 2001, s. 100). Bu sayede şiirin anlam derinliği ve karmaşası arasında paralellik olduğunu söylemek mümkündür.

Lacan'a göre birey kendi gerçekliğini metaforlarla düşünür, düşündükçe bireyin kendi gerçekliği ile düşüncesi arasındaki mesafe uzamaktadır. Bu nedenle birey simgeleri bilindiğinde bırakmak zorunda kalır (Tura, 2012, s. 70-71). Şiir incelemelerinde psikanaliz tekniğinin belirgin amaçlarından biri de yalnızlık ve ölüm kaygısından kaynaklanan hislerini ifade etme üzere kullandığı imgeleri, metaforları şairin psikolojik yapısı ve özgeçmişiyile ilişkilendirerek ortaya çıkarmak anlamlandırmaktır.

ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN'IN “GALATA KULESİ” ADLI ŞİİRİNİN PSİKANALİTİK AÇIDAN ÇÖZÜMLEME DENEMESİ

Ümit Yaşar Oğuzcan, modern Türk şiirinin bilinen aşk şairlerinden biridir. Oğuzcan sanat hayatı boyunca hiçbir edebî akıma bağlı kalmadan ve siyasi angajmana kapılmadan sanat hayatı boyunca sergilediği bu şahsi duruştan yola çıkarak kendisini bireysel algılamaların merkezine hapsettiğini söylemek mümkün değildir. Aksine bu tarz algılamaları insana özgü oluşlar çerçevesinde ele almaya iter. Bu doğrultuda hayalden çok deneyimlerine ve özellikle çocukluk anılarına başvuran şair, kullandığı dil ve imajlarla beraber bir tavır takındığını söylemek mümkündür. Şair için dil, bilinçdışı gibi yapılanan bir araç mahiyetindedir (Homer, 2013, s. 52). Bu nedenle şairin şiir evreni, arka planda taşıdığı psikolojik durumlarla birey gerçekliğine daima vurgu yapar.

Oğuzcan'ın şiir anlayışına bakıldığında “ölüm” olgusu şiirlerinde sembolik, metaforik ve tematik bir özellik taşımaktadır. İnsan duygu ve yaşantılarını sembolleştirme gayesini güden” (Kaplan, 2008, s. 192) bir tavır takınmaktadır. Bu da şairin hayatı boyunca yaşadığı olumsuzlukları “ölüm” olgusu üzerinden vermesinden kaynaklanır. Yazarın yaşamı boyunca intihar girişimlerinde bulunması, bu intihar girişimlerinde başarısız olması şiirlerinde karamsar bir temayı da beraberinde getirmektedir (Necatigil, 2002, s. 283). Aynı zamanda şairin intihar girişiminden sonra oğlu Vedat'ın Galata Kulesi'nden kendini atarak intihar etmesi bu şiiri yazmasındaki temel etken olmuştur.

Şairin oğlunun 6 Haziran 1973 tarihinde vefat etmesinden sonra kaleme aldığı “Galata Kulesi” adlı şiiri, okuyucuyu doğrudan ölümle yaşam ilişkisi ile yüzleştirmektedir. Şairin algı ve anlam dünyasını oluşturma noktasında dıştan kopuştan içe dönüşe tanık olunmaktadır:

Bütün insanlar için sevgiyle doluydu

Çıktı apansız o dönülmez yolculuğa

Kendini bir anda bıraktı boşluğa

Söndü güneş, karardı yeryüzü bütün

Zaman durdu

Bir adam düştü Galata Kulesi'nden

Bu adam benim oğlumdu (s. 461)

Dizelerinden hareketle şairin kendi gerçekliğinden yola çıkarak dizelerindeki sözleri ve yaşadıkları birbiriyle paralellik göstermektedir. Şiirde *Bir adam düştü Galata Kulesi'nden / Bu adam benim oğlumdu* ifadeleri şiirin tamamında toplamda üç defa tekrar edilmesiyle şairin psikolojik olarak oğlunun ölümü konusunda bir kabulleniş yaşadığını söylemek mümkündür. Söz konusu olan bu trajik durumu belirgin bir biçimde açıklayan dizelerdir:

Küçükcüktü bir zaman

Kucağıma alır ninniler söyledim ona

“Uyu oğlum, uyu oğlum, ninni”

Bir daha uyanmamak üzere uyudu Vedat

6 Haziran 1973

Galata Kulesi'nden bir adam attı kendini

Bu nankör insanlara

Bu kalles dünyaya inat

Şimdi yine bir ninni söylüyorum ona

“Uyan oğlum, uyan oğlum, uyan Vedat” (s. 462)

Şairin içsel olarak başlattığı ve kendini dinlediği dizelerinde alıntılardan hareketle kesintisiz bir şekilde bu duygunun devam ettiği gözlemlenir. Tekrarlama ile vurgulanan ölüm, tükeniş duygusuyla birlikte şairi çocuğunun küçüklüğünde aklında kalan hatıralara itmektedir. Hayatın akışında olan ölüm karşısındaki aciziyetinin farkında olan şairin oğlunun ölümü üzerine yaşadığı duraksayışı imlediği gibi bunların neden olacağı kaygı durumu çoğalttığı bilinci sembolize etmektedir. Şairin yaşadığı duygu durumlarına, oğluyla anılarına sığınmaktadır. Bu anılar da akan zamana esir olan insanların gerçeğini hatırlatır.

“Saat 15.00’te Galata Kulesinin altmış iki metre yükseklikteki dokuzuncu katından aşağı kendini atmış geriye de “işte böyle intihar edilir” notu dışından başka bir şey bırakmamıştır.” (Kotan, 2018, s. 21). İfadelerinden yola çıkılarak Ümit Yaşar Oğuzcan’ın hayatı Vedat’ın intiharından sonra yön değiştirir. Oğuzcan’ın şiirlerinde yaşam ve ölüm arasındaki sorgulamanın başladığı görülmektedir.

Şairin oğluna ait bilgiler ve anıları şiir dilinin çözömlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Şairin psikolojisinde derin izler bırakan oğlunun intiharı, Lacancı bir yaklaşımla deneyimin dışı vurumu olarak algılanabilmektedir:

Galata Kulesi'nde bekliyordu ecel

Bir fincan kahve, bir kadeh konyak

Ölüm yolcusunun son arzusu buydu

Bir adam düştü Galata Kulesi'nden

Bu adam benim oğlumdu (Oğuzcan, 2020, s. 462)

Şairin dizelerinden hareketle Galata Kulesi, ölümü imgeleyen bir nesne konumundadır. Galata Kulesi yaşamı noktlayan ve ölümü başlatan fonksiyonu ile okuyucuya sunulur. Ölümün hayatın içinde olduğu kolektif bilinçdışı imgelemlerin bilinç düzeyine aktarımıyla sağlandığı görülür.

SONUÇ

20. yüzyılın başlarından itibaren psikoloji ve edebiyat Sigmund Freud'un yaptığı çalışmalar ile sıkı bir ilişki içerisine girmiştir. Freud'un insan psikolojisine dair yaptığı çalışmalar bu ilişkinin dayanak noktası olmuştur. Freud'un dışında bu alanda çalışmalar yapan ya da Freud'un görüşlerinden ayrılan psikanalistler eserden sanatçıya, sanatçıdan esere ve esere dönük gerçekleştirdikleri psikanalitik yaklaşımlarla yeni yöntemler ortaya koyarak insan psikolojisini çözümleme yolları aramışlardır. Çalışmanın kuramsal sapsmaları ile dayanak noktası olan Jacques Lacan ve Rollo May, eser-sanatçı ilişkisinin psikolojik açıdan çözümlenmesinde aktif rol oynamışlardır.

Modern Türk edebiyatında psikanalitik açıdan öncelenmeye ve çözümlenmeye uygun sanatçılardan birisi de Ümit Yaşar Oğuzcan'dır. Giriştiği intihar girişimlerinde başarısız olan, melankolik, karamsar bir hava takıman ve eserlerinde ölümü başköşeye oturtan şairin oğlunun intihar ederek yaşamına son vermesi, ölüm temalı şiirlerinde sanatçının sanatsal yaratım sürecine etki eden faktörlerden biridir.

Şiir evrenini hayatı kavrama ve anlamlandırma üzerine kuran Oğuzcan'ı bu süreçte yönlendiren unsurların en başında geçmişe ait hatıraları gelmektedir. Şiirin arka planını oluşturan şairin duyuş ve düşünüşü metaforik ve tematik yönelimleri doğrultusunda psikolojik bir derinliğe erişmektedir. Özellikle 6 Haziran 1973 tarihinde oğlu Vedat'ın ölümü şiirin ana duygusunu belirleyen ve şairin hayatını yönlendiren bir dönüm noktası mahiyetindedir.

“Galata Kulesi” adlı şiir, şairin yazın hayatının “Duruluş Dönemi”nde yer alan, şairin yaşamına dair psikolojik bir yolculuğun ifadesidir. Şair, hayatı kendi içinde gerçeklik çerçevesinde sorgular ve bu sorgulamaların cevabını kendi içinde arar. Bu yolculuk bir nevi dıştan içe kaçışın bir yolculuğudur. Dış dünyanın çıkmazlarında ve belli bir zaman akışında sıkışan şairin sanatsal yaratım sürecini oluşturan bu yalnızlığa sığınış şiiri temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Bu dinamikler şairin psikolojisini çözümlenmekle birlikte şair kendi gerçekliğine de vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle şiirde psikolojik unsurlara yön veren; ölüm, yalnızlık, çaresizlik vs. gibi duyguların dizelere aktarımında başvurulan dil; imgeler, metaforlar gibi bilinçdışı konfigürasyonlarıdır. Bu konfigürasyonu keşfetmeyi sağlamaya yardımcı olan Ümit Yaşar Oğuzcan'ın iç dünyası; şairin geçmişindeki bazı bulgular saptanmış, tüm bu etmenlerle şairin şiirindeki izdüşümüne ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Homer, S. (2013). *Jacques Lacan*. (Çev. Abdurrahman Aydın), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kaplan, M. (2008). *Şiir Tahlilleri 2 (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2015). *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Kotan, A. (2018). *Ümit Yaşar Oğuzcan'ın Hayatı, Şairliği ve Şiirlerindeki Temalar Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- May, R. (2013). *Yaratma Cesareti*. (Çev. Alper Oysal). İstanbul: Metis Yayınları.
- MORAN, B. (2006). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Necatigil, B. (2002). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Oğuzcan, Ü. Y. (2020). *Şiir Denizi-2*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Özodaşık, M. (2001). *Modern İnsanın Yalnızlığı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Tura, S. M. (2012). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. İstanbul: Kanat Kitap.